

Klinghammer tanár úr és a Szép Magyar Térkép verseny

Egyetemi tanulmányaimat 1966-ban Debrecenben kezdtem történelem–földrajz, majd 1968-tól ELTE-n folytattam földrajz–könyvtár szakon. Így a földrajz szakosok számára a Tanár úr által tartott alapozó térképészeti tárgyakat nem nála hallgattam. Egyetemi tanulmányaim során vele csak tanulmányi kirándulásokon, illetve a földrajzosok számára szervezett rendezvényeken találkoztam.

Tanulmányaim befejezése után az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában kezdtem dolgozni, majd 1995-től lettem a tár osztályvezetője. 1995 őszén kerestem meg a Tanár urat azzal a javaslattal, hogy a magyar térképészek számára kellene egy olyan versenyt és kiállítást szervezni, ahol alkotásaikat bemutathatják, illetve a nagyközönség évről-évre együtt láthatja az előző évben készült térképeket is. Kollégáimmal együtt úgy gondoltuk, hogy egy ilyen kiállítás mind a szakma, mind a felhasználók számára hasznos lehetne, hiszen a rendszerváltás után sok olyan új vállalkozás indult, ahol térképkészítéssel és kiadással (is) foglalkoztak. A Tanár úr javaslatára kapta a verseny a „Szép Magyar Térkép” elnevezést, majd 10 év után e kör tovább bővült a digitális világ alkotásaival, azaz útjára indult a „Digitális Magyar Térkép” címmel meghirdetett verseny is.

Mindennapi életünkben egyébként a térképek, illetve a térkép-szerű ábrázolások évezredek óta fontos szerepet töltenek be, hiszen alig akad olyan nap, amikor nem kerül akarva-akaratlanul is sze-

münk elé egy-egy ilyen alkotás. Ha másutt esetleg nem is látnánk térképet, akkor a televízió időjárás-jelentésében nap mint nap feltétlenül találkozhatunk vele, hiszen segítségével ismerhetjük meg például hazánk és tágabb környezettünk időjárási eseményeinek térbeli alakulását, változását. Az ott látottak alapján hozunk gyakran döntéseket arról, hogy hogyan öltözködjünk, vagy esetleg milyen szabadtéri programot válaszunk magunknak, stb.

„*Milyen csodálatos egy jó térkép*” – írta már a 17. században Samuel Dirksz van Hoogstræten (1627–1678) holland festőművész a művészetről szóló értekezésében – „*az ember, hála a rajzolás művészetének, úgy látja rajta a világot, mintha egy másik világból nézné*”. Bár a művészek és a térképek készítői az egyént körülölelő tér érzékeltetésére ugyanazokat a szín- és formaelemeket használják alkotásaikon, mégis műveiken azt igen különböző módon jelenítik meg. Ugyanakkor bátran kijelenthetjük, hogy a térképek és a művészi képalkotás közti kapcsolat igen régi keletű: egészen az ókor nagy tudósa, a görög csillagász és matematikus Klaudiosz Ptolemaiosz (Kr. u. 100–170) *Geographia* című műveig vezethető vissza. Míg azonban a képzőművész elképzeléseinek tág teret engedve, fantáziáját szárnyaira bocsátva alkothat, addig a térképész köti ismeretanyagának koordináta-rendszerben való elhelyezése, az ábrázolt jelenségeknek és tárgyaknak egymás közötti kapcsolata, értéke, valamint azoknak a méretarányhoz és a generalizáláshoz kötött mértéke. Maga a kartográfiai ábrázolás módszere sem választható meg szabadon.

Azért, hogy mindig hatékonyan és a célnak megfelelően tudjuk használni e műveket, ismernünk kell a térképet mint a vizuális kommunikáció különleges képességével felruházott fontos eszközt, s ezért birtokában kell lennünk a térképolvasás készsége-

gének is. Amint a verbális olvasás, úgy a térképolvasás képessége sem velünk született, hanem tanulás folyamán megszerezhető készségünk. A térképek képi jelrendszere, bár kétségtelenül külön időráfordítást igényel, de könnyen elsajátítható, ugyanakkor nyelveken átívelő kapcsolatteremtő eszköz. Ha úgy vesszük, e művek különleges segítséget adnak a valóság és annak térképi ábrázolása közötti bonyolult kapcsolat értelmezéséhez, hogy a statikus térképtől (modelltől) eljusson a világ sokszínű, vibráló valóságához. E modellképzés során a közvetítő szerepet vállaló térképalkotó az ismereteket a befogadó, felhasználó felé az évszázadok alatt kialakult kifejezésformák alkalmazásával tolmácsolja. A térképjelek mindig fogalmi információkat tartalmaznak, és az ábrázolandó valóság és tényállás gondolati, racionális konstrukciói.

Úgy gondoltuk, hogy e kiállítás és verseny segíti a felhasználókat abban, hogy e különleges olvasási képesség birtokába tudjanak kerülni, illetve e sajátos képi nyelven megszerzett ismereteiket szinten tudják tartani. A térképalkotókat e kiállítások talán arra (is) ösztönzik, hogy a térképi tartalom megjelenítésében olyan eszközöket, megoldásokat válasszanak, amelyek e különleges olvasási készséget segíteni tudják. Ha a térképolvasás képessége a tanulmányok befejezésével megkopik, akkor a még oly jól megszerkesztett térképek is a boltok polcain maradnak.

A versenyfelhívásokat a Lázár Deák Térképészeti Alapítvány és az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának vezetője hirdeti meg. A verseny eredményhirdetését és a kiállítást eredetileg az Utazás kiállításához kapcsolódva szerveztük, ezért néhány éven át a Szép Magyar Térkép versenyen díjazott idegenforgalmi témába beküldött műveket a Nemzetközi idegenforgalmi kiállításon is bemutatták. Először 1996-ban a 19. Nemzetközi idegenforgalmi

kiállításon láthatták az érdeklődők a zsűri által jutalomra érdemesnek ítélt idegenforgalmi térképeket.

Az első évben a zsűri elnöke elődöm, dr. Patay Pálné volt, majd később e feladatot az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója vette át. A zsűri tagjai részben a térképészek, részben a térképeket használók soraiból kerülnek ki. A kiállításnak a helyet az Országos Széchényi Könyvtár biztosítja. A versenyre minden nevezett műből két példányt kell beküldeni, amelyek a könyvtárnál maradnak. A Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék honlapján⁶ az érdeklődők bármikor megtekinthetik az elmúlt 15 év versenyekre beküldött műveket, valamint megismerhetik a zsűri által hozott döntéseket is. A honlapon látható képek segítségével nemcsak egy különleges időutazásra indulhatunk, de az elmúlt 15 év magyar térképészetéről is jó áttekintést kaphatunk. 2011. március 18-án a díjátadáson egyben e rendezvény 15 éves évfordulóját is ünnepelhettük. Jó volt látni, hogy mily sokan éreznek felelősséget azért, hogy úgy a hagyományos papírra nyomtatott térképek, mint a digitálisan megjelenített művek tartalmukban pontosak, megjelenésükben pedig esztétikusak legyenek, s tegyék ezt úgy, hogy a felhasználót is segítik.

A jutalmazottak oklevelének alnyomatán a magyar térképészek szívéhez oly közel álló művet, a *Tabula Hungariae*-t kapják meg a díjazottak. E művet egykor magyar ember alkotta, először nyomtatásban 1528-ban jelent meg, és 2007-ben felkerült az UNESCO The Memory of the World programjába is.⁷ Lázár Magyarországot bemutató térképére méltán lehet büszke minden magyar térképész.

⁶ <http://lazarus.elte.hu/hun/szepmagy/start.htm>

⁷ http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=1538&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Kétségkívül e térkép szép megjelenítésében a bajor Petrus Apianus (1495–1552) szerepe meghatározó lehetett. A térkép rajzi részének elegáns fametszése mellett különleges nyomtatási technikával készült a térkép igen gazdag névanyaga.

A *Tabula Hungariae* egy részlete a kiállítás plakátján is helyet kap, ezzel utalva arra, hogy a Szép Magyar Térkép gyökerei hazánkban mily forrásból táplálkoznak.

Plihal Katalin